

M. Morfakidis Filactós - E. E. Marcos Hierro (eds.)

***Grecia, 200 años de construcción de una identidad:
historia, lengua, literatura y cultura***

Dedicado a la memoria de D. Luis Gil Fernández

VI Congreso de
Neohelenistas de la Península Ibérica y de América Latina
Barcelona, 5, 6 y 7 de octubre de 2022

Sociedad Hispánica de Estudios Neogriegos

M. Morfakidis Filactós - E. E. Marcos Hierro (eds.)

***Grecia, 200 años de construcción de una identidad:
historia, lengua, literatura y cultura***

Dedicado a la memoria de D. Luis Gil Fernández

M. Morfakidis Filactós - E. E. Marcos Hierro (eds.)

***Grecia, 200 años de construcción de una identidad:
historia, lengua, literatura y cultura***

Dedicado a la memoria de D. Luis Gil Fernández

Granada 2024
Sociedad Hispánica de Estudios Neogriegos

DATOS DE PUBLICACIÓN

*Grecia, 200 años de construcción de una identidad: historia, lengua,
literatura y cultura*

1. Historia de Grecia moderna 2. Literatura 3. Arte

© Sociedad Hispánica de Estudios Neogriegos

Granada 2024

ISBN: 978-84-18948-36-7

Maquetación: Jorge Lemus Pérez

Portada: Detalle extraído de la pintura *Síntesis de la Revolución* de Nikos Engonopoulos, 1939

*Reservados todos los derechos. Queda prohibida la reproducción total
o parcial de la presente obra sin la preceptiva autorización.*

Índice

Αντωνοπούλου, Μαρία: <i>Η Επανάσταση... αλλιώς</i>	13
Αντωνιάδης, Ευριπίδης: <i>Η Ελληνική επανάσταση μέσα από τον ξένο τύπο. Η περίπτωση της εφημερίδας The Times του Λονδίνου το 1821</i>	33
Vela Tejada, José: <i>La Revolución Griega de 1821 en la poesía romántica española del siglo XIX</i>	55
Fernández Galvín, Anabel: <i>Las “Memorias sobre la Filikí Etería” de Emmanuíl Xanthos: un testimonio único sobre la gestación del movimiento revolucionario griego</i>	81
Morales Ortíz, Alicia: <i>Kalínikos Kritovulidis y la Revolución del '21 en Creta</i>	99
García Amorós, Maila: <i>El papel de Suli en la Revolución griega según Lambros Kutsonikas</i>	121
Pérez Mena, Raquel: <i>«Έχομεν γήν καί πατρίδα, ένόσω κρατοῦμεν διακόσια έτοιμα πλοία»: La Revolución en el mar y su aportación a la formación de la identidad neogriega. El ejemplo de Miaulis</i>	135
Κατσιγιάννη, Άννα - Ναούμ, Ιωάννα: <i>Λογοτεχνικές μεταπλάσεις του αγωνιστή Καραϊσκάκη (19ος-21ος αι.)</i>	153
Αλτούβα, Αλεξία: <i>Ηρώιδες της Επανάστασης και σύγχρονη οπτική στο ελληνικό θέατρο</i>	173
Δημάκη-Ζώρα, Μαρία: <i>Ο Καλοκαιρίνειος Δραματικός Διαγωνισμός του «Παρνασσού» και η εκατονταετής προσφορά του στην ελληνική δραματολογία και το θέατρο</i>	193
Κουλάνδρου, Στέλλα: <i>Η διαχείριση της εθνικής ταυτότητας και του εθνικισμού στη σύγχρονη αρχαιόμυθη δραματολογία</i>	213
Χιονίδης, Παντελεήμων: <i>Προσεγγίζοντας το Βυζάντιο υπό το ιδεολογικό πρίσμα του 19ου αιώνα. Οι περιπτώσεις των Finlay,</i>	

Παπαρρηγόπουλου και Freeman και η συγκρότηση της εθνικού αφηγήματος	229
Ζώρας, Γεράσιμος: Ο φιλολογικός σύλλογος Παρνασσός κατά τον 19ο αιώνα και ο καταλανός λόγιος Antoni Rubió i Lluch	253
Λάμπρου, Μυρτώ: Η συγκρότηση της νεοελληνικής ταυτότητας μέσα από το έργο των Σούτσων	271
Μαυρέλος, Νίκος: «Ως το οστρείδιον ή εις τον βράχον»: Η αρχαιολαγνεία, η θρησκευολαγνεία και η νεοελληνική ταυτότητα ως ιστορική κατασκευή στο πρώιμο ροϊδικό έργο (1860 – 1871)	291
Κούγκουλος, Θανάσης - Βαρβούνης, Μανώλης Γ.: Συγκερασμός χριστιανικών και μουσουλμανικών λατρευτικών στοιχείων στη Θράκη τον Γ. Μ. Βιζυηνού, Αρ. Π. Κουρτίδη και Πολύδωρο Παπαχριστοδούλου	307
Παχουνδάκης, Ισιδωρος - Σπύρου, Ευστράτιος: Η δόμηση της ταυτότητας του Έλληνα ναυτικού μέσα από την ελληνική και ξένη ναυτική λογοτεχνία. Από τα τέλη του 18ου αιώνα και την ελληνική επανάσταση μέχρι και σήμερα	331
Πρόκος, Δημήτρης: Ο τύπος του λαϊκού δημιουργού και οι τρόποι της λαϊκής δημιουργίας στη σύγχρονη Ελλάδα: δημοτικό και ρεμπέτικο τραγούδι, «Ήχοι» κι «Απόηχοι» (19ου-20ού αιώνα)	349
Σαμουήλ, Αλεξάνδρα: Μια ρεμπέτισσα από τη Μεσοποταμία	367
Μπαλτά, Βενετία - Νέζη, Μαρία - Σεφερλή, Νότα: Από τον Διαφωτισμό στην Επανάσταση σε τρία σύγχρονα ελληνικά μυθιστορήματα: Αναπαραστάσεις ταυτοτήτων	381
Σχοινά, Κατερίνα: Οι “αδικαίωτες” συναντήσεις της Ευανθίας Καΐρη ...	399
Correa Morales, Ismael Enrique: Dimitrios Vikelas: su personalidad humanista en “Lukís Laras”	419
Κανελλίδου, Χρυστάλλα: Οι ελληνιστικές πηγές του Κ.Π. Καβάφη	445
Voutsá, Stella, Construyendo la identidad neogriega a través de tres poemas kavafianos	469
Χριστακούδη-Κωνσταντινίδου, Φωτεινή - Μιχάлкоβ, Συμεών:	

Όψεις της ελληνικής ταυτότητας στα έργα του Νίκου Καζαντζάκη («Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά») και του Χένρυ Μίλλερ («Ο κολοσσός του Μαρουσίου»)	479
Ιακωβίδου, Σοφία: <i>Μυθιστορηματικές τύχες του μεγαλοϊδεατισμού: η Μεγάλη Ιδέα (Αντών Μπεραμπέρ) – Γκιακ (Δημοσθένης Παπαμάρκος)</i>	499
Μιχαηλίδης, Αναστάσιος: <i>Προσεγγίσεις της ετεροτοπίας σε ταξιδιωτικά κείμενα πεζογράφων της Αιολικής Σχολής</i>	519
Illgen Izquierdo, Arantxa: «Ελεύθερο πνεύμα» (1929): <i>Consideraciones en torno a la identidad griega en el ensayo “Espíritu libre” de Yorgos Theotokás</i>	543
Gallo, Chiara: <i>Η ανασυγκρότηση της ταυτότητας ενός παρεξηγημένου αντιστασιακού θεατρικού έργου του Γιάννη Ρίτσου</i>	563
Έλληνα, Άννα, <i>Το κίνημα του ισπανισμού στην Ελλάδα (1930-1940): μία προσπάθεια εκσυγχρονισμού της ελληνικής λογοτεχνίας μέσα από την ισπανική</i>	585
Gamrekeli, Tea: <i>Ένας αφανής ήρωας της Ελληνικής και της Γεωργιανής Αντίστασης</i>	603
Βλασσοπούλου, Μαρία: <i>Μία συνάντηση με τον Ψυχάρη στην Αθήνα του 1925. Σκιαγραφώντας το όραμά του, τις γλωσσικές περιπέτειες και την εποχή μέσα από τη Βιβλιοθήκη και το Αρχείο του</i>	625
Andriá, María: <i>Η εκμάθηση της ελληνικής ως ξένης γλώσσας στη Βαρκελώνη: υπάρχουσα κατάσταση και προοπτικές</i>	643
Bočková Loudová, Katerina: <i>Οι μεταφραστικές προσεγγίσεις της ελληνικής και τσεχικής λογοτεχνίας στις απαρχές του 20ού αιώνα ..</i>	665
Fernández Belmonte, Miguel: <i>Arte, identidad y diáspora: artistas griegos en el extranjero en la segunda mitad del siglo XX</i>	685
Αντωνόπουλος, Αλέξανδρος: <i>Ο έφιππος ανδριάντας του βασιλιά Κωνσταντίνου Α΄ στο Πεδίο του Άρεως στην Αθήνα</i>	699
López Jimeno, Amor: <i>El cine como instrumento aglutinador y reflejo de la identidad nacional griega</i>	731

Ο ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΕΙΟΣ ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ «ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ» ΚΑΙ Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΙΑ

Μαρία Δημάκη-Ζώρα*

Περίληψη

Ο Καλοκαιρινός Δραματικός Διαγωνισμός του «Παρνασσού», τον οποίον από το 1921 είχε συστήσει ο Κρητικός λόγιος Ανδρέας Λ. Καλοκαιρινός, αποτελεί τον μακροβιότερο ελληνικό Δραματικό Διαγωνισμό, αφού διενεργείται ανελλιπώς, εδώ και έναν αιώνα. Με τον Καλοκαιρινό επιδιώχθηκε ο εμπλουτισμός της νεοελληνικής δραματοουργίας με πρωτότυπα έργα. Στην παρούσα ανακοίνωση, παρουσιάζω συνοπτικά την πορεία του Διαγωνισμού, εστιάζοντας στα πρώτα 60 χρόνια της λειτουργίας του, όπως αυτή αναδεικνύεται από την αρχειακή έρευνα που πραγματοποίησα στο Αρχείο του Συλλόγου. Στα μέλη των Κριτικών Επιτροπών καταλέχθηκαν δραματοουργοί και άνθρωποι του θεάτρου, όπως ο Γρηγόριος Ξενόπουλος, ο Νικόλαος Λάσκαρης, ο Θεόδωρος Συναδινός και άλλοι, των οποίων τα κείμενα αποτελούν σημαντικά δείγματα θεατρικής κριτικής. Πολλά από τα βραβευθέντα και επαινεθέντα έργα του Καλοκαιρινείου γράφτηκαν από ανθρώπους που υπηρετούσαν το θέατρο ως σκηνοθέτες ή ηθοποιοί. Παράλληλα, δεν λείπουν από τον Διαγωνισμό και οι συμμετοχές δραματοργών που υπηρετούσαν εξίσου την ποίηση και την πεζογραφία. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός της μεγάλης συμμετοχής γυναικών συγγραφέων στον Καλοκαιρινό. Το πλούσιο υλικό της δραματογραφίας που καλύπτει η πρώτη εξηκονταετία του Διαγωνισμού, αναδεικνύει ροπές και επιδράσεις και περιλαμβάνει έργα από όλα σχεδόν τα είδη, όπως το αστικό δράμα, το ψυχολογικό δράμα, αλλά και έργα με έντονο το στοιχείο του συμβολισμού, ποιητικά δράματα, αλληγορίες, και, με την πάροδο των δεκαετιών, έργα με στοιχεία υπαρξιστικού προβληματισμού και με απόπειρες ανανέωσης της θεατρικής φόρμας, όπως φαίνεται κυρίως κατά τη δεκαετία του 1970.

* Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, mzora@primedu.uoa.gr

Abstract

This paper focuses on the Kalokairineios drama competition of the “Parnassos” Literary Society, that was established by the Cretan scholar Andreas L. Kalokairinos in 1921 and has been the longest-running drama competition in Greece. Its aim was to enrich Greek dramaturgy with Greek original plays. We focus on the first 60 years of the competition, as brought up by the archival research we have conducted. It comes out that not only writers, but also directors, actors, screenwriters, and critics participated in this competition. Members of the jury were writers and eminent scholars, such as Gregory Xenopoulos, Nikolaos Laskaris, Theodoros Synadinos and others, whose texts are important examples of theatrical critique. Remarkable is the fact of the great participation of female writers. In the Competition’s archive we find plays of almost all kinds, such as realistic drama, psychological drama, but also plays with a strong element of symbolism, poetic dramas, allegories, and from the 1970s on there are also examples of an attempt to renew the dramatic form.

Ο Φιλολογικός Σύλλογος «Παρνασσός» ιδρύθηκε το 1865. Πολύ σύντομα, το 1874, έλαβε την απόφαση για σύσταση Δραματικού Διαγωνισμού. Η πρόταση έγινε από δύο Παρνασσιδείς δραματουργούς, τον Σπυρίδωνα Βασιλειάδη και τον Δημήτριο Κορομηλά, με την πρόθεση να ιδρυθεί και να εδραιωθεί ένας διαγωνισμός που θα έδινε ώθηση στην ανάπτυξη της πρωτότυπης ελληνικής δραματουργίας. Ωστόσο, ο Διαγωνισμός αυτός υπήρξε βραχύβιος. Πραγματοποιήθηκε μόνο τρεις φορές, το 1874, το 1876 και το 1877 και, πιθανότατα, η έντονη πνευματική αντιπαράθεση που ξέσπασε στον τελευταίο διαγωνισμό μεταξύ Άγγελου Βλάχου και Εμμανουήλ Ροΐδη, συντέινε στην απόφαση του Συλλόγου να διακόψει τη διενέργειά του (Ζώρας, 1993, 158-159). Ο Σύλλογος επανήλθε το 1901 με έναν Διαγωνισμό κωμωδίας, που όμως δεν ευδόκησε να συνεχιστεί. Η παραγωγή που προσκομίσθηκε προς κρίση θεωρήθηκε από την Επιτροπή, με εισηγητή τον Κωστή Παλαμά, άκρως απογοητευτική και ο Διαγωνισμός δεν επαναλήφθηκε.

Η τρίτη προσπάθεια έμελλε όμως να είναι η πιο μακρόβια, αφού ο Καλοκαιρίνιος Δραματικός Διαγωνισμός, που συστάθηκε το 1921 συνεχίζεται αισίως μέχρι σήμερα, με τη φετινή προκήρυξη του 101^{ου} στη σειρά διαγωνίσματος. Η πρόταση για την ίδρυσή του ήρθε από τον αθλοθέτη Ανδρέα Λ. Καλοκαιρινό, ο οποίος «χορηγών προφρόνως», θέλησε να ιδρύσει έναν θεατρικό διαγωνισμό «διά δράματα και κωμωδίας» (Βοβολίνης, 1951, 337), που θα οργανωνόταν και θα διεξαγόταν από τον Φιλολογικό Σύλλογο «Παρνασσό», ο οποίος ήδη μετρούσε πάνω από μισό αιώνα ζωής. Την περίοδο που θεσπίστηκε ο Καλοκαιρίνιος, οι μεγάλοι Πανεπιστημιακοί Διαγωνισμοί, λογοτεχνικοί και δραματικοί, όπως ο Ράλλειος και ο Βουτσιναιός είχαν πλέον σιγήσει. Συνεχιζόταν μόνον ο Αβερύφειος Δραματικός Διαγωνισμός του Ωδείου Αθηνών, αλλά και αυτός δεν συνεχίστηκε μετά από το 1926 (Πετράκου, 1999, 266-380). Ο Καλοκαιρίνιος κινήθηκε στο πλαίσιο που είχε προδιαγραφεί από τους προαναφερθέντες Πανεπιστημιακούς Διαγωνισμούς¹, επιδιώκοντας τον εμπλουτισμό της νεοελληνικής δραματουργίας με πρωτότυπα έργα τα οποία θα μπορούσαν να αναδείξουν τα στοιχεία της εγχώριας θεατρικής παραγωγής και να ενδυναμώσουν το ρεπερτόριο των ελληνικών θιάσων.

Η επίσημη πρώτη προκήρυξη του Καλοκαιρίνιου Δραματικού Διαγωνισμού έγινε επί Προεδρίας Νικολάου Πολίτη, στις 3 Οκτωβρίου 1920, και δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *Αθήναι* του Γεωργίου Πωπ, μέλους του Συλλόγου και μέλους επίσης της Κριτικής Επιτροπής του Διαγωνισμού. Στην προκήρυξη αυτή υπήρχε και ο σχετικός Κανονισμός, καθώς και η διευκρίνιση ότι:

Ο αγών είναι δραματικός και θα είναι δεκτά προς διαγωνισμόν μόνον δράματα. Ως προς την υπόθεσιν των έργων, την γλώσσαν αυτών και παν άλλο έχον σχέσιν προς αυτά αφήεται πλήρης ελευθερία εις τους συγγραφείς και ποιητάς. Πρέπει δε να είναι διηρημένα εις τρεις τουλάχιστον πράξεις.

¹ Ο Κανονισμός του είχε ως πρότυπο τον Κανονισμό του Ράλλειου Διαγωνισμού.

Ο Διαγωνισμός απέκτησε με τη διευκρίνιση αυτή τον αμιγώς δραματικό χαρακτήρα που διατηρεί εδώ και έναν αιώνα. Η ελευθερία των γλωσσικών επιλογών που δόθηκε στους συγγραφείς ήταν ένα ακόμη από τα στοιχεία που παρακίνησαν πολλούς να υποβάλουν τα έργα τους στον Διαγωνισμό. Με την πάροδο των ετών, το 1971, ο Κανονισμός του Διαγωνισμού παγιώθηκε στη μορφή που έχει μέχρι σήμερα.

Πολλά από τα βραβευθέντα και επαινεθέντα έργα του Καλοκαιρινείου γράφτηκαν από ανθρώπους που υπηρετούσαν το θέατρο ως σκηνοθέτες ή ηθοποιοί (Θάνος Κωτσόπουλος, Νίκος Βόκοβιτς, Νότης Περγιάλης, Βασίλης Ανδρεόπουλος, Γκίκας Μπινιάρης και άλλοι), αλλά και ως ποιητές ή πεζογράφοι (Λιλή Ιακωβίδου, Δώρα Μοάτσου-Βάρναλη και άλλοι).

Ακολουθώς θα σταθούμε ενδεικτικά σε μερικά έργα, που εντοπίσαμε σε δακτυλόγραφη μορφή στο Αρχείο του Συλλόγου ή σε έντυπες εκδόσεις, γραμμένα από δημιουργούς που διακρίθηκαν αργότερα είτε ως θεατρικοί συγγραφείς είτε ως σκηνοθέτες ή ηθοποιοί.

Ανάμεσα στους πρώτους συγγραφείς που διακρίθηκαν και έλαβαν βραβείο ήταν και η Ευφροσύνη Λόντου-Δημητρακοπούλου, που τιμήθηκε το 1926 με το Α' βραβείο για το θεατρικό έργο της *Άννα θα σε πάρω... Δράμα κοινωνικών σύγχρονων εις πράξεις τρεις*² και για το οποίο, στην *Επετηρίδα* της χρονιάς εκείνης αναφέρεται ότι «εδιδάχθη εις το θέατρον» (*Επετηρίς*, 1928), 11). Η Λόντου-Δημητρακοπούλου, ανιψιά του Πολύβιου Δημητρακόπουλου, είχε σπουδάσει στο Αρσάκειο και κατόπιν στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου εκπόνησε διδακτορική διατριβή με θέμα «Η αθανασία τής ψυχής παρά Πλάτωνι», καθώς και στη Δραματική Σχολή του Ωδείου Αθηνών (Καραγιάννης, 2012, 348-350). Ασχολήθηκε συστηματικά, για πολλές δεκαετίες, με το θέατρο για παιδιά, ιδρύοντας το 1931 την πρώτη παιδική σκηνή στην Ελλάδα, την «Παιδική και Εφηβική Σκηνή». Η δραματουργία της περιλαμβάνει δεκάδες έργα, που δημοσιεύθηκαν σε τρεις τόμους (Ευφροσύνη Λόντου-Δημητρακοπούλου,

² Το έργο δημοσιεύθηκε το ίδιο έτος στο: Ευφροσύνη Λόντου - Δημητρακοπούλου, *Άννα θα σε πάρω...*, Εκδοτικός Οίκος «Ελικών», Αθήνα, 1926.

1926, 1946, 1956), ενώ και η θεατρική δραστηριότητα που ανέπτυξε για το παιδικό και νεανικό κοινό υπήρξε μακρά και σημαντική.

Το 1931 η Επιτροπή (Ιπποκράτης Καραβίας ως Πρόεδρος, Θ. Συναδινός ως Εισηγητής και Νικόλαος Κυπαρίσσης ως μέλος) βράβευσε το τιτλοφορούμενο *Μάνια Βιτρόβα* του θεατρικού συγγραφέα, ποιητή, δημοσιογράφου και ιστορικού της Ελληνικής Επανάστασης Δημήτρη Φωτιάδη. Το έργο δημοσιεύθηκε το επόμενο έτος (Φωτιάδης, 1932), ενώ το δακτυλόγραφο υποβληθέν δυστυχώς δεν σώζεται στο Αρχείο του «Παρνασσού». Ανέβηκε αργότερα στη σκηνή του «Παρνασσού» από τον βραχύβιο θίασο «Νεοελληνική Σκηνή» του Επτανήσιου δημοσιογράφου και θεατρικού συγγραφέα Διονύση Δεβάρη, μαζί με άλλα βραβευμένα στον Καλοκαιρίνιο έργα.

Το 1934, μεταξύ των βραβευθέντων έργων ήταν και το τιτλοφορούμενο *Ο πόλεμος τελείωσε* του νεαρού τότε ηθοποιού Θάνου Κωτσόπουλου, που διακρίθηκε αργότερα ως πρωταγωνιστής του Εθνικού Θεάτρου, αλλά και ως θεατρικός συγγραφέας και σκηνοθέτης. Πρόκειται για ένα «δράμα σε 4 πράξεις», με αντιπολεμικό περιεχόμενο, το οποίο δημοσιεύθηκε σε αυτοτελή έκδοση, ενώ δυστυχώς το δακτυλόγραφο δεν σώζεται στον φάκελο των έργων εκείνης της χρονιάς. Το έργο παρουσιάζει ενδιαφέρον, γιατί ενώ αναπαριστά σκηνές από την πρώτη γραμμή του μετώπου κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ουσιαστικά εστιάζει στην ηθική διάσταση του πολέμου και στην ψυχική εξόντωση των ανθρώπων εξαιτίας του, αναδεικνύοντας έτσι την ειρήνη ως ύψιστο αγαθό. Στη σελίδα με τα πρόσωπα του δράματος, ο συγγραφέας σημειώνει: «Εδιδάχθη από σκηνής του Λαϊκού Θεάτρου σε φιλολογική βραδυά την 31 Ιουλίου 1931 και επανελήφθη αργότερα. Τον Μάιο του 1934 υπεβλήθη στον Καλοκαιρίνιον Διαγωνισμόν του Παρνασσού και εβραβεύθη» (Κωτσόπουλος, χ.χ., 4). Την παράσταση του Λαϊκού Θεάτρου είχε σκηνοθετήσει ο Βασίλης Ρώτας. Σε σχετική κριτική που έγραψε ο Γιάννης Σιδέρης επισήμανε τα θετικά στοιχεία της θεατρικής γραφής του νεαρότατου τότε συγγραφέα και έκλεινε χαρακτηρίζοντάς το ως «το καλύτερο ελληνικό έργο που ανέβηκε στο

Παγκράτι από τα 1924» (Σιδέρης, 1931, 175). Ας σημειώσουμε ότι ακόμη δεν υπήρχε ρητός όρος στον Κανονισμό να μην υποβάλλονται έργα που είχαν ήδη ανέβει στη σκηνή. Σε απόσπασμα από την Εισηγητική Έκθεση του Νίκου Κυπαρίσση, που επίσης αναδημοσιεύεται στο τυπωμένο έργο³, υπάρχει η επισήμανση των αρετών οι οποίες οδήγησαν την Επιτροπή στην επιλογή του έργου, μεταξύ των οποίων καταλέγονται η προφορικότητα του λόγου («φυσικός διάλογος»), η δραματική ένταση και η απουσία αφηγηματικότητας.

Καθώς ο Καλοκαιρίνειος εγκαινίαζε την τρίτη δεκαετία της ζωής του, η χώρα εισερχόταν στην περιπέτεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Για τις χρονιές 1940 έως και 1944 δεν σώζεται κανένα έγγραφο και κανένα έργο στο Αρχείο του Συλλόγου⁴. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένα στοιχεία για διενέργεια του Διαγωνισμού, τουλάχιστον για το 1941, αφού στο *Χρονικόν του «Παρνασσού»* αναφέρεται ότι: «Κατά τον Καλοκαιρίνειον διαγωνισμόν του έτους εκείνου εβραβεύθη το έργον του Ν. Μαρκέλλου *Δια τους νέους ο έρωσ*» (Βοβολίνης, 1951, 439). Επίσης, το 1943, το έργο *Πίσω στην κοινωνία* του Νίκου Βόκοβιτς απέσπασε έπαινο, ενώ αργότερα μεταδόθηκε από το ραδιόφωνο με τον τίτλο *Ο θεός είναι δικός μας* και εκδόθηκε το 1995 (σύμφωνα με περιγραφή τεκμηρίων που φυλάσσονται στο Αρχείο του ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ). Επίσης, η αρίθμηση των προκηρυσσόμενων διαγωνισμών δείχνει ότι δεν υπήρξε διακοπή.

Στον Διαγωνισμό του 1948, βραβεύθηκε, μεταξύ άλλων και το έργο *Ο πόνος γεννάει θεούς* του ηθοποιού και θεατρικού συγγραφέα Νότη Περγιάλη. Χωρίζεται σε τρεις πράξεις και εκτείνεται σε 71 δακτυλόγραφες αριθμημένες σελίδες [και τέσσερα φύλλα χωρίς αρίθμηση στην αρχή]. Σχετικά με αυτό, στην αντίστοιχη Έκθεση, ο Ξενόπουλος, ως Εισηγητής, έγραφε:

Το αξιοσημείωτον του εφετεινού Καλοκαιρινείου, – και το σημειώνομεν ευθύς εξ αρχής – είναι ότι υπεβλήθησαν εις αυτόν και μερικά

³ Δυστυχώς η έκθεση αυτή δεν σώζεται στο Αρχείο του «Παρνασσού».

⁴ Το ιστορικό κτήριο του Συλλόγου, στην πλατεία Καρύτση 8, είχε επιταχθεί από τους Γερμανούς κατακτητές.

έργα ανωτέρας περιωπής. Δεν είναι πολλά – τέσσαρα πέντε μόλις – ούτε όλα άρτια, εκτός ίσως του πρώτου βραβευομένου. Αλλ' εις κανένα προηγούμενον διαγωνισμόν δεν απαντήσαμε τέτοια, και αυτό είναι ευοίωνον. [...] Ο Πόνος γεννάει Θεούς. Μυθολογικό που σημαίνει ποιητικό, ονειρώδες, αλληγορικό, συμβολικό, ό,τι θέλετε. [...] Όλο το έργο είναι ωραίο, με στίχους λαμπρούς και σκηνές υπέροχες. Αλλ' αυτή η τρίτη πράξη είναι το κορύφωμα, το αριστούργημα! Και τώρα ερωτάται, παίζεται; Με τα μέσα που διαθέτουν τα θέατρά μας θα έπρεπε να παραλείψουν ή να μεταβάλλουν πολλά. Αλλά τούτο δεν θα παρέβλαπτε το σύνολον. Το Ο Πόνος γεννάει Θεούς παίζεται λαμπρά» (Ξενόπουλος, 1949, 18-22).

Ο Ξενόπουλος επέλεγε πάντοτε στις αξιολογικές κρίσεις του να τονίσει ιδιαίτερος το κριτήριο της παραστασιμότητας των έργων και με βάση αυτό τεκμηριώνει και την αξία των βραβευθέντων. Το κριτήριό του εξηγεί γιατί αρκετά βραβεία και έπαινοι αποδόθηκαν, καθ' όλη την εκατονταετή διάρκεια του Διαγωνισμού, σε έργα γραμμένα από ανθρώπους της σκηνικής πράξης, κυρίως ηθοποιούς, που καταπιάστηκαν με τη θεατρική γραφή, έχοντας ήδη θητεύσει και υπηρετήσει το θέατρο και από τον χώρο του προσκηνίου. Η συμμετοχή του Γρηγορίου Ξενόπουλου στην Κριτική Επιτροπή του 1949 ήταν η τελευταία, αφού λίγο αργότερα έφυγε από τη ζωή. Η συμβολή του ήταν πολύτιμη, όχι μόνο στην τελική επιλογή των έργων, αλλά και στη διατύπωση κρίσεων και επισημάνσεων θεωρητικού χαρακτήρα για την ίδια τη φύση και τα χαρακτηριστικά της θεατρικής γραφής.

Το 1952 Το έργο *Η γενιά του κρεμασμένου* του ηθοποιού και θεατρικού συγγραφέα Βασίλη Ανδρεόπουλου έλαβε το δεύτερο βραβείο. Εκτείνεται σε 38 δακτυλόγραφες σελίδες [και δύο φύλλα χωρίς αρίθμηση στην αρχή]. Πρόκειται για «ένα παράξενο δράμα σε τρεις πράξεις, επτά εικόνες και ένα στιγμιότυπο», ηθογραφικού περιεχομένου, στο οποίο η δράση τοποθετείται «στην Ήπειρο και σ' ένα από τα πολλά Μαστροχώρια της κοντά στα μέσα του 19ου αιώνα». Το έργο αξιοποιεί, όπως επισημαίνει και η Εισήγηση, πολλά από τα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού, όπως μύθους, θρύλους,

δοξασίες, αλλά και απηγήσεις και μοτίβα από το δημοτικό τραγούδι και, κυρίως, από την παραλογή «Του γιοφουριού της Άρτας»⁵. Υπάρχει ποιητικός λόγος και αλληγορία, με επιρροές τόσο από την εγχώρια δραματουργία (όπως είναι λ.χ. η δραματουργία του Παντελή Χορν) όσο και από την ξένη (σε ορισμένα σημεία ανιχνεύεται το διακειμενικό υπόστρωμα των έργων του Λόρκα). Παράλληλα όμως, η πολιτική διάσταση των έργων του Βασίλη Ανδρέοπουλου, που είναι σαφής και έντονη σε όλο το έργο του (Μπουζιώτη, 2018, 215-227· Μενδρινού & Δημάκη-Ζώρα, 2020, 161-189) δεν είναι απύσχα και από το συγκεκριμένο δράμα, αφού, μέσα από την υποβλητικά αλληγορική ατμόσφαιρα του έργου, οι χτίστες των γεφυριών παραλληλίζονται με τους χτίστες του κόσμου και τους πρωτεργάτες μιας καλύτερης ζωής, που όμως πρέπει να θεμελιωθεί γερά πάνω σε αγώνες και θυσίες.

Στον Διαγωνισμό του 1953, το έργο που έλαβε έπαινο, ήταν, επίσης, γραμμένο από έναν ηθοποιό. Πρόκειται για το έργο *Βελουδένιες κουρτίνες* του Γκίκα Μπινιάρη. Σώζεται στο Αρχείο του «Παρνασσού» και εκτείνεται σε 56 δακτυλόγραφες σελίδες [με ξεχωριστή αρίθμηση στα τέσσερα μέρη του: 20 + 15 + 13 + 8, και ένα φύλλο χωρίς αρίθμηση στην αρχή]. Είναι ένα αστικό δράμα, που εκτυλίσσεται στο «αρχοντικό του εργοστασιάρχη Στεφάνου», όπως υποδεικνύουν οι οδηγίες, «στην Κηφισιά», με έμφαση στον τρόπο με τον οποίο τα τραγικά γεγονότα του πρόσφατου τότε πολέμου έχουν επηρεάσει τη ζωή των μελών της οικογένειας αυτής. Ανίατα σωματικά τραύματα για τον πατέρα και ανεπούλωτα ψυχικά τραύματα για τα τρία παιδιά ρίχνουν τη σκιά τους μέσα στο σπίτι και στη ζωή όλων, όπως συμβολικά συμβαίνει και με τις βαριές βελουδένιες κουρτίνες, που πεισματικά κρατάει κλειστές η μεγαλύτερη κόρη της οικογένειας. Η θητεία του Γκίκα Μπινιάρη στη σκηνική πράξη και η ενασχόλησή του με το θέατρο⁶ αλλά

⁵ Για τη δραματουργική αξιοποίηση της παραλογής αυτής, βλ. Γιώργος Πεφάνης, «Το τραγούδι Του γεφυριού της Άρτας ως γέφυρα μεταξύ δημοτικής ποίησης και δράματος (Ηλ. Βουτιερίδης, Π. Χορν, Ν. Καζαντζάκης, Γ. Θεοτοκάς κ.ά.)», *Παρουσία* 13-14 (1998-2000), 273-323.

⁶ Ο Δημήτρης Γιάκος αναφέρει στη νεκρολογία του για τον Γκίκα Μπινιάρη ότι την πρώτη εμφάνισή του ως ηθοποιός την είχε κάνει ήδη από το 1938 στην παράσταση του *Βασιλιά*

και με τη συγγραφή, είναι εμφανής στον τρόπο με τον οποίο διαγράφει μια τσεχωφική ατμόσφαιρα για τους δραματικούς χαρακτήρες του, αλλά και στην κλιμάκωση της έντασης που επιτυγχάνει, χάρη στην οποία η Κριτική Επιτροπή παρατηρούσε ότι το έργο δείχνει συγγραφέα έμπειρο «ιδία εις τον διάλογον και την θεατρικήν οικονομίαν».

Στον 37^ο Καλοκαιρίνιο του 1957, η Επιτροπή (Θρασύβουλος Βλησίδης, Διονύσιος Κόκκινος και Γεώργιος Θ. Ζώρας) απένειμε δύο βραβεία εξ ημισείας, στο έργο *Κάτω απ' το λιοντάρι της Βενετίας* της Δώρας Μοάτσου-Βάρναλη (του οποίου δεν σώζεται το δακτυλόγραφο) και στο έργο *Ο μεγάλος φίλος* της Ροδόπης Βασιλειάδου, εκτεινόμενο σε 43 δακτυλόγραφες αριθμημένες σελίδες [και ένα φύλλο χωρίς αριθμηση στην αρχή]. Το έργο της Μοάτσου είναι ένα έμμετρο δράμα σε 3 πράξεις, που πραγματεύεται ένα ιστορικό θέμα, τοποθετώντας τον δραματικό χρόνο στο 1341-1344 και τον δραματικό χώρο στην Κρήτη της Ενετοκρατίας. Η επιτροπή σημείωνε στην Έκθεσή της τα εξής:

Το πρώτον φέρον τον τίτλον Κάτω απ' το λιοντάρι της Βενετίας είναι έμμετρο ιστορικό δράμα και περιλαμβάνει την ιστορία του νεαρού πατριώτου Λέοντος, θετού υιού του Αλεξίου Καλλέργη, ο οποίος παρέδωσεν εις τους Ενετούς δι' ατιμωτικόν θάνατον τον ίδιον θετό του παιδί, επειδή επεδίωξε την ελευθερίαν της Κρήτης. Το θέμα της τραγωδίας είναι αναμφισβητήτως πολύ ενδιαφέρον, το δε έργον φαίνεται ως να συνεχίζει την μακράν κρητικήν παράδοσιν. Ο συγγραφεύς έχει μελετήσει την εποχή του θέματός του και γνωρίζει να χρησιμοποιεί το κρητικόν ιδίωμα, χωρίς υπερβολάς. Αι δραματικάί εικόνες είναι παραστατικάί, αλλά ο διάλογος χάνει την ενάργειάν του, διότι τα πρόσωπα ομιλούν δια μακρών, ώστε το έργον καταντά εν πολλοίς σύνθεσις μονολόγων, με αποτέλεσμα την μείωσιν της θεατρικής δράσεως και οικονομίας. Ίσως και το είδος της θεατρικής ταύτης παραγωγής να

Ληρ στο Εθνικό Θέατρο, δίπλα στον Αιμίλιο Βεάκη, ενώ και ως λογοτέχνης είχε εμφανιστεί στα γράμματά μας από το 1949, με τη συλλογή διηγημάτων *Μαριονέτες*. Βλ. Δημήτρης Πιάκος, «Τα Γεγονότα και τα Ζητήματα. Γκίκας Μπινιάρης», *Νέα Εστία*, τόμ. 107 (1980), σσ. 610-611.

έχη πλέον “ξεπερασθή”, πάντως πρόκειται περί σημαντικής ποιητικής δραματικής προσπαθείας, αξίας ιδιαίτερας εξάρσεως. Ο συγγραφέας είναι κάτοχος πολλών αρετών, είναι δε βέβαιον, ότι αν καταγίνη μετ’ επιμελείας εις το θέατρον, θα δυνηθή να παρουσιάση αρτιότερα θεατρικά έργα.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι η Δώρα Μοάτσου-Βάρναλη, της οποίας η οικογένεια καταγόταν από την Κρήτη, ήταν λογοτέχνις και φιλόλογος, με σπουδές στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης, και, εκτός από τα ποιητικά και πεζά έργα που είχε συνθέσει, είχε γράψει και μελέτη με τίτλο «Ο ελληνικός στίχος από τους βυζαντινούς χρόνους έως σήμερα» (Γιάκος, 1979, 470). Το θέμα που πραγματεύεται είναι η ιστορία του νεαρού επαναστάτη Λέοντα Καλλέργη και η δολοφονία του από τους Ενετούς, κατόπιν της προδοσίας από τον θείο του, Αλέξιο, την οποία είχαν μεταπλάσει θεατρικά, ήδη από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, πολλοί δραματουργοί, όπως ο Σπυρίδων Βασιλειάδης στο έργο του *Οι Καλλέργη* (1869), ο Τιμολέων Αμπελάς στο έργο του *Λέων Καλλέργης* (1871) και ο Αχιλλέας Παράσχος στο έργο του *Λέων Καλλέργης* (1872).

Στον 40ό Καλοκαιρινείο, του 1960, σώζονται, δυστυχώς, μόνο τέσσερα από τα δεκατέσσερα υποβληθέντα έργα. Από *Το Χρονικόν του Καλοκαιρινείου Θεατρικού Διαγωνισμού (1921-1970)* πληροφορούμαστε ότι τη χρονιά εκείνη το βραβείο μοιράστηκαν εξ ημισείας η Μαρία Πλυτά με το έργο *Η μάνα Γης* και η Κλεοπάτρα Παπαδάκη-Πρίφτη με το έργο *Κραυγή του 20ού αιώνα*. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η συμμετοχή της πρώτης ελληνίδας σκηνοθέτιδας, Μαρίας Πλυτά, στον Καλοκαιρινείο. Η Πλυτά ήταν γνωστή την εποχή εκείνη, αφού είχε ήδη στο ενεργητικό της δέκα ταινίες (Ζουμπουλάκης, 2017). Στο Αρχείο εντοπίσαμε την επιστολή υποβολής του έργου, αλλά, δυστυχώς, δεν σώζεται το δακτυλόγραφο του υποβληθέντος έργου της Πλυτά (του οποίου δεν επισημάναμε ούτε έντυπη μορφή). Στο Αρχείο της, το οποίο φυλάσσεται στην Εταιρεία Ελλήνων Σκηνοθετών, σώζεται περίληψη που προφανώς συντάχθηκε από την ίδια και πιθανότατα προηγήθηκε ραδιοφωνικής απόδοσης του έργου

(*Ριζοσπάστης*, 9.3.2006), καθώς και το σχετικό δίπλωμα που της απονεμήθηκε σε ένδειξη της βράβευσής της. Σημαντικά στοιχεία για το έργο μπορούμε να επισημάνουμε και στην Έκθεση της Κριτικής Επιτροπής του Καλοκαιρίνιου (Θρασύβουλος Βλησίδης, Διονύσιος Κόκκινος, Γεώργιος Θ. Ζώρας), όπου διαβάζουμε τα εξής: «Ηθογραφία που προκαλεί το ενδιαφέρον. Ο συγγραφέας δημιουργεί ατμοσφαίρα, οι δε τύποι του, παρά την ρομαντική διάθεση ήτις διαπνέει το έργο και παρά τινες κοινοτοπίαι, διαγράφονται συχνά κατά τρόπον ικανοποιητικόν και ευχάριστον». Το πείσμα του ήρωα στο έργο της Πλυτά θυμίζει το αντίστοιχο θάρρος του υδρολόγου μηχανικού Αλέξη Βαλέρη στο έργο *Το Φράγμα* του Σπύρου Πλασκοβίτη (1960) και αναδεικνύει το ρεαλιστικό υπόβαθρο του έργου, αφού παρόμοια ζητήματα απασχολούσαν την ελληνική επαρχία της δεκαετίας του '60 και σχετίζονταν άμεσα με την κοινωνική ζωή, τις επιλογές των πολιτικών αλλά και τη νοστορπία των κατοίκων.

Ο Διαγωνισμός συμπλήρωσε τα 50 χρόνια παρουσίας του το 1970. Στην Επιτροπή κατά το έτος αυτό συμμετείχε, εκτός από τους Πέτρο Χάρη, Γεώργιο Θ. Ζώρα και Χρήστο Σολομωνίδη, και ο ηθοποιός Δημήτρης Μυράτ. Βραβεύθηκαν εξ ημισείας το έργο *Έκτη Στάση. Λαϊκή τραγωδία* του σεναριογράφου Θεόδωρου Τέμπου, εκτεινόμενο σε 68 δακτυλόγραφες αριθμημένες σελίδες [και ένα φύλλο χωρίς αρίθμηση στην αρχή] και το έργο *Ο Δαίμονας. Δράμα ψυχολογικό σε τρεις πράξεις* της Λιλής Ιακωβίδη⁷, εκτεινόμενο σε 71 δακτυλόγραφες αριθμημένες σελίδες [και τρία φύλλα χωρίς αρίθμηση στην αρχή]. Η κεντρική ηρωίδα ωριμάζει μέσα από τις σχέσεις με τους ανθρώπους γύρω της και διερευνά τις πραγματικές επιθυμίες της από τη ζωή, ενώ παράλληλα η πλοκή αναδεικνύει ευρύτερες πτυχές της κοινωνικής ζωής στην Ελλάδα του '70⁸.

⁷ Η Λιλή Ιακωβίδη είχε βραβευθεί και παλαιότερα, το 1933 στον Διαγωνισμό, με το έργο της *Τα εύκολα θύματα*.

⁸ Το έργο της Λιλής Ιακωβίδη δημοσιεύθηκε στον τόμο Ιακωβίδη, Λ. *Θέατρο*, τόμ. Α': *Αγγελίνα, Υπάρχουν δρόμοι για όλους, Ο Δαίμονας, Παρτινέβελος ή Το Αφεντικό, Το Τυπογραφικό λάθος*, Διογένης, Αθήνα 1978, σσ. 139-202.

Στον 51^ο Καλοκαιρινό Διαγωνισμό, του 1971 η Επιτροπή αποτελούνταν από τους Γεώργιο Θ. Ζώρα, Χρήστο Σολομωνίδη και Αλέκο Λιδωρίκη. Το έτος εκείνο, λόγω της συμπλήρωσης 150 χρόνων από την Επανάσταση του '21, υποβλήθηκαν αρκετά ιστορικά δράματα. Ως εκ τούτου παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον το απόσπασμα της Εισήγησης στο οποίο σχολιάζεται αυτό το λογοτεχνικό είδος:

Ικανά εις αριθμόν είναι κατά τον τελευταίον διαγωνισμόν τα ιστορικά δράματα, εις τούτο δε συνέβαλε προφανώς ό κατά το παρελθόν έτος εορτασμός τής 150ής επετείου τής Εθνικής παλιγγενεσίας. Αναφέρονται εις θέματα πού αφορούν κυρίως εις πρόσωπα και γεγονότα τής επαναστάσεως, όπως το Μεσολόγγι, το Σούλι, τα Ψαρά, τον Αθανάσιον Διάκο, τον Καραϊσκάκη, τον Αλή πασά κ.λ.π. Όμως και ή αρχαία και ή μεσαιωνική, ακόμη δε και ή νεωτέρα ιστορία μας αποτελούν αντικείμενον εμπνεύσεως. — Τά θέματα ταύτα αναμφιβόλως παρουσιάζουν ενδιαφέρον και συγκινούν, όταν όμως στερούνται παλμού και πάθους, τότε μετατρέπονται εις ρητορικές κοινοτοπίαι, αι οποίαι αντί να επιτύχουν τον σκοπόν των, μάλλον καταντούν εις τα αντίθετα αποτελέσματα (Αρχείο «Παρνασσού»).

Το 1972, στον 52ο Καλοκαιρινό Διαγωνισμό, απονεμήθηκε βραβείο εξ ημισείας στα έργα *Η μεταμέλεια* του Νάσου Βαγενά και *Το κάστρο της Αθήνας* του Νάσου Πέππα, καθώς και έπαινοι στα έργα *Οι σφουγγαράδες* του ηθοποιού Νίκου Απέργη, *Ο σημαιοφόρος* του Δημήτρη Μπουρούνη και *Μέσα από το δύσκολο* της Αντιγόνης Παλαιολογοπούλου (*Το Βήμα*, 9.2.1972). Το έργο *Η μεταμέλεια*. Μια διλογία ήτοι *Η μεταμέλεια και Βενεζουέλα* του Νάσου Βαγενά εκτείνεται σε 43 δακτυλόγραφες αριθμημένες σελίδες [18 το πρώτο μέρος και 25 το δεύτερο μέρος, στα οποία προτάσσονται, αντίστοιχα, πέντε φύλλα και τρία φύλλα χωρίς αρίθμηση]. Το έργο έχει πολιτικό χαρακτήρα, με έντονα στοιχεία εναντίωσης σε κάθε μορφή αυταρχισμού (ενώ η Ελλάδα βρισκόταν ακόμη υπό το δικτατορικό καθεστώς), με μια αλληγορική γραφή που φέρει την επίδραση του πιραντελικού θεάτρου και του θεάτρου του παραλόγου.

Το 1977 βραβεύθηκε το έργο *Αυτός που δεν γεννήθηκε* της ηθοποιού Λιάνας Βιτσώρη⁹, το οποίο εκτείνεται σε 46 δακτυλόγραφες σελίδες [με ξεχωριστή αρίθμηση σε πέντε μέρη: 13 + 14 + 3 + 6 + 10, και δύο φύλλα χωρίς αρίθμηση στην αρχή, ένα φύλλο χωρίς αρίθμηση πριν από την δεύτερη πράξη, ένα φύλλο χωρίς αρίθμηση πριν από την τρίτη πράξη, και δύο φύλλα χωρίς αρίθμηση πριν από την τέταρτη πράξη]. Πρόκειται για «Θεατρικό έργο σε τέσσερις πράξεις, Σκηνές δώδεκα». Επίσης, βραβεύθηκε και το έργο *Οι παρηγορίτρες ή Η τρελλομαρία* της ηθοποιού και συγγραφέως, Μαρούλας Ρώτα. Εκτείνεται σε 42 δακτυλόγραφες σελίδες [και ένα φύλλο χωρίς αρίθμηση στην αρχή]. Στα πρώτα φύλλα των βραβευθέντων έργων υπάρχουν αντίστοιχα δύο ιδιόχειρα σημειώματα με μολύβι του μέλους της Επιτροπής Νίκου Σημηριώτη, με τα οποία εκφράζει και κοινοποιεί στα δύο άλλα μέλη της (Γεώργιο Ζώρα και Τατιάνα Σταύρου) τις θετικές απόψεις του για αυτά. Παραθέτουμε ακολούθως της απόψεις της Επιτροπής οι οποίες ξεκινούν με αρνητικές κρίσεις για την πλειονότητα των υποβληθέντων έργων:

Η κρίση της Επιτροπής είναι ολότελα ανεπηρέαστη από πρόσωπα και πράγματα, εξετάζοντας αντικειμενικά τη δημιουργία του συγγραφέα χωρίς να δεσμεύεται από στενές αντιλήψεις θεσμών, προϋποθέσεων, τεχνικής ή τεχνοτροπίας. Η μόνη προϋπόθεση είναι να μπορεί το έργο ν' ανεβαστή μ' επιτυχία στη σκηνή. Φέτος υποβλήθηκαν 26 θεατρικά έργα, με λογής θέματα και χειρισμούς. [...] Τα συμπεράσματά μας από την εξέταση των φετεινών έργων είναι ότι η αναλογία της επιτυχίας δεν ξεπερνάει το 10%. Το 90% αυτών που γράφουν είναι είτε πρωτόλεια χωρίς καμμιιά αξία, ή δείχνουν ένα βιαστικό γράψιμο. Ορισμένα μαρτυρούν πλήρη άγνοια της τεχνικής του θεάτρου, της φυσικότητας των καταστάσεων, του διαλόγου. Μερικά είναι προϊόν έντονης προσπάθειας του συγγραφέα, που όμως είναι καταδικασμένη σ' αποτυχία εξ αιτίας του κακού χειρισμού του

⁹ Για την ηθοποιό και συγγραφέα Λιάνα Βιτσώρη, κόρη των ηθοποιών Γιώργου Βιτσώρη και Νίτσας Τσαγανέα, βλ. Έξαρχος, Θ., *Έλληνες Ηθοποιοί*, τόμ. Β': Έτος γέννησης από 1900 μέχρι 1925, Αθήνα, Δωδώνη, 1996, σ. 66.

θέματός του. Κι ακόμα, πολλοί νομίζουν ότι το να γράψει κανείς θέατρο είναι εύκολη δουλειά. Δεν φροντίζουν να μελετήσουν έργα μεγάλων συγγραφέων, να εξετάσουν το θέμα τους από ιστορική άποψη αν πρόκειται να παρουσιάσουν μια μορφή της ιστορίας, να χτενίσουν το γράψιμό τους ώστε να γίνει πιο λογοτεχνικό. Κι ακόμα, ίσως κι αν τα επιτύχουν όλ' αυτά, ξεχνούν το κοινό που θα παρακολουθήσει την παράσταση ενός έργου. Κάποιοι επιδιώκουν να διατηρηθεί η ένταση του λόγου στη διαπασών, μ' αποτέλεσμα να δημιουργούν ένα κλίμα αφόρητου στόμφου απ' την αρχή ως το τέλος.

Ο Καλοκαιρίνιος Θεατρικός Διαγωνισμός συμπλήρωσε τα 60 χρόνια ζωής το 1980. Στον 60^ο Διαγωνισμό η Επιτροπή που αποτελούνταν από την Τατιάνα Σταύρου, τον Ν. Σημηριώτη και τον ηθοποιό Γιάννη Γκιωνάκη απένειμε το Α' βραβείο στο έργο *Ο ήρωας πέθανε... ζήτω ο νέος* του σκηνοθέτη Ντίνου Δημόπουλου (*Βορράς*, 23.6.1981 και *Θεσσαλία*, 25.1.1981). Ο ίδιος συγγραφέας απέσπασε και έπαινο στον 63ο Καλοκαιρίνιο του 1983 με το έργο *Φυγή στον Αμβρακικό*, το οποίο παρουσιάστηκε τηλεοπτικά από την ΕΡΤ, στο «Θέατρο της Δευτέρας», πέντε χρόνια αργότερα, στις 4 Δεκεμβρίου 1988, σε σκηνοθεσία του ίδιου του συγγραφέα, με πρωταγωνιστές τους Πέτρο Φυσσούν, Νικήτα Τσακίρογλου και άλλους.

Όπως ήδη καταδείχθηκε, από τον Καλοκαιρίνιο ξεκίνησαν την ενασχόλησή τους με το θέατρο ως δραματουργοί, όχι μόνον συγγραφείς, αλλά και σκηνοθέτες, ηθοποιοί, σεναριογράφοι, κριτικοί. Η ευθυκρισία μελών της Κριτικής Επιτροπής του Διαγωνισμού, δραματουργών και ανθρώπων του θεάτρου, όπως ο Ξενόπουλος, ο Λάσκαρης, ο Συναδινός, ο Μπόγρης, ο Μυράτ ή καθηγητών όπως ο Μενάρδος, ο Πεζόπουλος, ο Ζώρας, συνετέλεσε στην επιβράβευση και ανάδειξη ταλαντούχων δημιουργών, κυρίως όμως μας εφοδίασε με σημαντικά κριτικά κείμενα, τις σωζόμενες Εισηγητικές Εκθέσεις, που αναδεικνύουν ζητήματα της θεατρικής γραφής και διαμόρφωσης της νεοελληνικής δραματουργίας. Μέχρι τα μέσα του 20^ο αιώνα, τα μέλη της Κριτικής Επιτροπής δεν ήταν σταθερά. Τρεις ή τέσσερις φορές μετείχαν οι Γεώργιος Πωπ, Νικόλαος Λάσκαρης, Αχιλλέας

Κύρου, Δημήτρης Μπόγγρης, Κρίτων Σουρής, Γρηγόριος Ξενόπουλος, ενώ μία ή δύο φορές οι Εμμανουήλ Πεζόπουλος, Σίμος Μενάρδος, Τιμολέων Αργυρόπουλος, Κ. Καλαμάρας, Θεόδωρος Συναδινός, Μπάμπης Αννίνος, Νικόλαος Κυπαρίσσης, Σωτήρης Σκίπης, Κώστας Καιροφύλας. Στο δεύτερο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα, συμμετείχε στην Επιτροπή για αρκετά χρόνια, ο καθηγητής της Νεοελληνικής Φιλολογίας των Πανεπιστημίων Αθηνών και Ρώμης αλλά και της Δραματικής Σχολής του Εθνικού Θεάτρου Γεώργιος Θ. Ζώρας, καθώς και οι Διονύσιος Κόκκινος, Θρασύβουλος Βλησίδης, Πέτρος Χάρης, Χρήστος Σολομωνίδης, Νίκος Σημηριώτης, οι ηθοποιοί Δημήτρης Μυράτ και Αλέκος Λιδωρίκης, καθώς και η Τατιάνα Σταύρου.

Πολλές φορές οι Επιτροπές έβρισκαν την ευκαιρία να κάνουν λόγο για τη γενικότερη ένδεια στη δραματογραφία της εποχής και να επισημάνουν προς τους επίδοξους νέους θεατρικούς συγγραφείς, τα σφάλματα στα οποία κινδύνευαν να υποπέσουν. Λ. χ. ήδη κατά τη δεύτερη δεκαετία του Διαγωνισμού, άρχισε να γίνεται συζήτηση για την ποιότητα των υποβαλλόμενων έργων και γράφονταν κριτικές Εκθέσεις με χαρακτήρα «ενδοσκόπησης» και προβληματισμού που αποσκοπούσαν, ωστόσο, περισσότερο στη διερεύνηση της γενικότερης κατάστασης της δραματουργίας του Μεσοπολέμου και απηχούσαν μια πολύ ευρύτερη κριτική θεώρηση σχετικά με τις προοπτικές και τη θέση της ελληνικής δραματογραφίας μέσα στο ευρύτερο, τοπικό και ευρωπαϊκό, συγκείμενο της εποχής.

Πολλά από τα βραβευθέντα και επαινεθέντα έργα του Καλοκαιρίνιου γράφτηκαν από ανθρώπους που υπηρετούσαν το θέατρο ως σκηνοθέτες ή ηθοποιοί (Θάνος Κωτσόπουλος, Νίκος Βόκοβιτς, Νότης Περγιάλης, Βασίλης Ανδρεόπουλος, Γκίκας Μπινιάρης, Άλκης Παπάς, Μαργαρίτα Λαμπρινού-Ποδηματά, Νίκος Απέργης, Λιάνα Βιτσώρη, Μαρούλα Ρώτα), ενώ συμμετείχαν και βραβεύθηκαν και σκηνοθέτες ή σεναριογράφοι που ασχολήθηκαν κυρίως με τον κινηματογράφο (Μαρία Πλυτά, Θεόδωρος Τέμπος, Κώστας Ασημακόπουλος, Ντίνος Δημόπουλος). Παράλληλα, δεν λείπουν από τον Διαγωνισμό και οι συμμετοχές δραματουργών που υπηρετούσαν εξίσου την ποίηση και την πεζογραφία (Λιλή Ιακωβίδη, Δώρα

Μοάτσου-Βάρναλη, Χάρης Σακελλαρίου, Κώστας Ασημακόπουλος, Νάσος Βαγενάς, Γιώργος Μιχαλόπουλος), ενώ δεν πρέπει να μας διαφεύγει και το γεγονός της μεγάλης συμμετοχής γυναικών συγγραφέων στον Καλοκαιρίνιο.

Αξίζει να επισημάνουμε ότι μέσα από την παρακολούθηση των τάσεων που αναδεικνύει η μελέτη των βραβευμένων έργων (όσων σώζονται και εντοπίσαμε δακτυλόγραφα στο Αρχείο του Συλλόγου ή σε έντυπες εκδόσεις) και των Εισηγητικών Εκθέσεων, μπορούμε να συναγάγουμε το συμπέρασμα ότι, μολονότι στον Καλοκαιρίνιο δεν αναδείχθηκε κάποιος μείζων θεατρικός συγγραφέας, το πλούσιο υλικό της δραματογραφίας που καλύπτει η πρώτη εξηκονταετία του Διαγωνισμού, αναδεικνύει ροπές και επιδράσεις και περιλαμβάνει έργα από όλα σχεδόν τα είδη, όπως το αστικό δράμα, το ψυχολογικό δράμα, αλλά και έργα με έντονο το στοιχείο του συμβολισμού, ποιητικά δράματα, αλληγορίες, και, με την πάροδο των δεκαετιών, έργα με στοιχεία υπαρξιστικού προβληματισμού και με απόπειρες ανανέωσης της θεατρικής φόρμας, όπως φαίνεται κυρίως κατά τη δεκαετία του 1970.

Η παρατήρηση που έγινε πολλές φορές από τους Εισηγητές, ιδίως κατά τις πρώτες δεκαετίες, ότι τα έργα δεν έβρισκαν εύκολα τον δρόμο προς τη σκηνή, φαίνεται να επαληθεύεται από τα στοιχεία, αν και εντοπίσαμε και ορισμένα έργα που παρουσιάστηκαν στα φώτα του προσκηνίου. Γενικότερα, όμως, δεν φαίνεται να δημιουργήθηκε ιδιαίτερα ισχυρός διάυλος επικοινωνίας μεταξύ του Διαγωνισμού και των θεατρικών σκηνών και η προσπάθεια που έγινε με τον θίασο «Νεοελληνική Σκηνή», το 1946, ήταν βραχύβια.

Γενικότερα, οι δραματικοί διαγωνισμοί, που διεξάγονται μέχρι σήμερα από ποικίλους πολιτιστικούς οργανισμούς και φορείς (κρατικούς ή μη) δεν φαίνεται να έχουν διανοίξει εύκολους και βατούς δρόμους από τη συγγραφή προς τη σκηνή, καταδικάζοντας έτσι τα διακριθέντα έργα σε αφάνεια ή αποθαρρύνοντας συγγραφείς που θητεύουν με συνέπεια στη θεατρική γραφή να υποβάλουν σε αυτούς τα έργα τους. Θα μπορούσαμε

να ισχυριστούμε ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αλλαγή παραδείγματος, με την αντίστοιχη στροφή ορισμένων θεατρικών οργανισμών από τη μορφή του παραδοσιακού διαγωνισμού, στον οποίο υποβάλλονταν θεατρικά έργα, στη μορφή της οργάνωσης και υλοποίησης εργαστηρίων δημιουργικής γραφής, μέσα από τα οποία προκύπτουν έργα που κατόπιν αξιολογούνται και επιβραβεύονται όχι μόνο με κάποια τιμητική διάκριση αλλά, κυρίως, με την ευκαιρία της σκηνικής απόδοσής τους. Πιθανόν να πρόκειται για ένα είδος μετεξέλιξης των παραδοσιακών δραματικών διαγωνισμών προς μια πιο δυναμική, *in progress*, διαδικασία, που εστιάζει ακριβώς στην πορεία της θεατρικής γραφής, υπό την καθοδήγηση νέων συγγραφέων από δόκιμους συγγραφείς αλλά και από σκηνοθέτες και ανθρώπους της θεατρικής πράξης. Ωστόσο, αυτή η προσωπική παρατήρηση μένει να εξετασθεί. Σε κάθε περίπτωση, η σημαντικότερη πτυχή παραμένει η σύνδεση της δραματογραφίας με τη θεατρική σκηνή και σε αυτή την κατεύθυνση θα αναδειχθεί και η δυναμική και η βιωσιμότητα διαγωνισμών, όπως ο Καλοκαιρίνειος, που δεν παύει να είναι ο μακροβιότερος, εκατοναετής πλέον, ελληνικός θεατρικός διαγωνισμός.

Βιβλιογραφία

- Βοβολίνης, Κ., *Το Χρονικόν του «Παρνασσού» (1865-1950)*. Αθήναι, Φιλολογικός Σύλλογος Παρνασσός, 1951.
- Γιάκος, Δ., «Τα Γεγονότα και τα Ζητήματα. Δώρα Μοάτσου-Βάρναλη», *Νέα Εστία*, τόμ. 105 (1979), σ. 470.
- Γιάκος, Δ., «Τα Γεγονότα και τα Ζητήματα. Γκίκας Μπινιάρης», *Νέα Εστία*, τόμ. 107 (1980), σσ. 610-611.
- Ζουμπουλάκης, Γ., «Μαρία Πλυτά: Τιμή στην ξεχασμένη πιονιέρισσα», *Το Βήμα*, 14 Ιουλίου 2017, στην ιστοσελίδα <https://www.tovima.gr/2017/07/14/culture/maria-plyta-timi-stin-ksexasmeni-pionierissa/> (ημερομηνία τελευταίας ανάκτησης: 15/09/2021).
- Ζώρας, Γ. Γ., *Οι λογοτέχνες της Παλαιάς και της Νέας Αθηναϊκής Σχολής στον Φ. Σ. Παρνασσός*. Αθήνα, Εκδόσεις Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός, 1993.
- Καραγιάννης, Θ., *Ιστορία της Δραματουργίας για Παιδιά στην Ελλάδα (1871- 1949) και την Κύπρο (1932-1949)*. Θεσσαλονίκη, Εκδοτικός Οίκος Αντ. Σταμούλη, 2012.
- Κωτσόπουλος, Θ., *Ο πόλεμος τελείωσε. Α΄ Βραβείο Καλοκαιρινείου Δραματικού Διαγωνισμού*, Αθήναι, Εκδοτικός Οίκος Μ. Βασιλείου & Σία, χ.χ.
- Λόντου-Δημητρακοπούλου, Ε., *Το Παιδικόν Θεάτρον*. Αθήνα, Δημητράκου, 1926
- Λόντου-Δημητρακοπούλου, Ε., *Τα Άπαντα του Παιδικού και Εφηβικού Θεάτρον*. Αθήνα, Εκδοτικός Οίκος Ράνος, 1946
- Λόντου-Δημητρακοπούλου, Ε., *Τα Άπαντα του Παιδικού και Εφηβικού Θεάτρον*, τόμ. Β΄. Αθήνα, Εκδοτικός Οίκος Τύπος – Χάρτης, 1956.
- Μενδρινού Ιω. & Δημάκη-Ζώρα, Μ., «Το “ανεπίλυτο τραύμα”. Όψεις της εμφύλιας και μετεμφυλιακής κρίσης στη μεταπολεμική και σύγχρονη ελληνική δραματουργία», στο Βασίλειος Σαμπατακάκης (επιμ.),

- Ο ελληνικός κόσμος σε περιόδους κρίσης και ανάκαμψης (1204-2018). The Greek World in periods of Crisis and Recovery (1204-2018)*, τόμ. V, Πρακτικά του 6ου Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών (Λουντ, 4-7 Οκτωβρίου 2018), Αθήνα, Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, 2020, σσ. 161-189.
- Μπουζιώτη, Δ., «Βασίλης Ανδρεόπουλος: Κοινωνικοπολιτικές αντανάκλασεις της περιόδου 1960-1970 μέσα από το έργο ενός σκεπτόμενου επαναστάτη», στο Αλεξία Αλτουβά – Καίτη Διαμαντάκου, (επιμ.), *Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου. Θέατρο και Δημοκρατία*, τόμ. Β΄, Αθήνα, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Ε.Κ.Π.Α., 2018, σσ. 215-227.
- Ξενόπουλος, Γρ., «Ο Καλοκαιρίνειος Διαγωνισμός του 1948. Η Εισηγητική Έκθεση», *Νέα Εστία*, τόμ. 45 (1949), σσ. 18-22.
- Πετράκου, Κ., *Οι Θεατρικοί Διαγωνισμοί (1870-1925)*. Πρόλογος Βάλτερ Πούχνερ, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1999.
- Πεφάνης, Γ., «Το τραγούδι Του γεφυριού της Άρτας ως γέφυρα μεταξύ δημοτικής ποίησης και δράματος (Ηλ. Βουτιερίδης, Π. Χορν, Ν. Καζαντζάκης, Γ. Θεοτοκάς κ.ά.)», Παρουσία 13-14 (1998-2000), 273-323.
- Σιδέρης, Γ., «Το Λαϊκό Θέατρο. Θ. Κωτσόπουλου: “Ο πόλεμος ετελείωσε”», *Μουσικά Χρονικά*, τεύχ. 8 (32), Αύγουστος 1931, σ. 175.
- Φωτιάδης, Δ., *Μάνια Βιτρόβα. Δράμα σε πράξεις τρεις και εικόνες τέσσερες*, Αθήναι, Εκδοτικός Οίκος Δημητράκου, 1932.

